

Justitierådet Mahmut Baran om resan från en kurdisk by till Riddarholmen

Av: Petter Svensson, jurist och redaktionschef på Karnov Group

Justitierådet Mahmut Baran om resan från en kurdisk by till Riddarholmen

Av: Petter Svensson, jurist och redaktionschef på Karnov Group

Mahmut Baran växte upp i en kurdisk by i Turkiet, valdes ut för att studera, och kom till Sverige som 19-åring. Svenska lärde han sig på tre månader, allt sedan dess har han gjort en unik karriärsresa som kröntes av utnämningen till justitieråd i Högsta förvaltningsdomstolen för tre år sedan. - Min enda ambition har varit att göra ett bra jobb, vara nyfiken och vara en bra yrkesman, resten har varit en konsekvens av det, säger han.

Den Högsta förvaltningsdomstolen är belägen i anrika lokaler på Riddarholmen i Stockholm, med utsikt över Riddarholmskyrkan. Höstljuset faller vackert in över den tomma plenisalen där de 16 justitieråden annars sitter i en strikt, fallande rangordning; ju längre tjänstgöringstid ju närmare sitter man Högsta förvaltningsdomstolens ordförande Mats Melin. Mahmut Baran har nu varit justitieråd i precis tre år och kommer allt närmare ordföranden i takt med att justitieråd pensioneras och nya tillkommer.

Har tiden som justitieråd motsvarat dina förväntningar så långt?

-Förväntningarna överensstämmer relativt väl med verkligheten, även om jag ju inte kände till arbetsgången och så. Men jag hade inte förväntat mig att det krävdes att man skulle arbeta med ett och samma fall så länge. Som advokat, vilket jag var tidigare, skriver du till klienten och till domstolen, men det rör sig om en begränsad krets och det kommer inte till allmänhetens kännedom på samma sätt. Men ett domsförslag är inte för ett begränsat antal utan våra domar ska läsas i decennier framöver.

Jurister har ju ett rykte om sig att väga sina ord med stor försiktighet.

- Ja, så är det. Advokater är ju inte slarviga, men det ställs inte samma krav på det stilistiska och den språkliga höjden, som advokat ska det vara korrekt och lättförståeligt – men här krävs det en ännu högre höjd. Vid ett domsförslag återsamlas man efter tre veckor, återställande som det kallas, då kan alla se samma text på skärmarna och ordföranden styr tangentbordet. Man går då genom varje mening, och när man är överens justeras texten. Det kan ta en halv dag. Bakgrunden är nästan lika viktig, och parternas yrkanden, ofta omformuleras detta, inte i sak men för att tydliggöra vad det handlar om. Ett enda ord kan verkligen diskuteras länge fram och tillbaka.

Har du med din bakgrund som skattejurist i praktiken mer att säga till i de frågor som rör detta? (en stor andel av ärendena i Högsta förvaltningsdomstolen handlar om skatterätt).

-Inte formellt sett givetvis, men man bidrar förhoppningsvis genom sina expertkunskaper. Men det finns ett värde i att jurister från andra områden för in nya aspekter tycker jag, som jurist med särskild kunskap inom visst område, som exempelvis

skattejuridiken, kan man ibland ha ett snävt perspektiv varför det är värdefullt att få in nya infallsvinklar som leder till en allsidig prövning.

I ett rum intill plenisalen är väggarna fullbelamrade av foton på tidigare justitieråd, företrädesvis män med mer eller mindre bistra uppsyner. Några kvinnor har med tiden också tagit plats på väggarna, och idag består högsta förvaltningsdomstolen av lika många kvinnor som män. Personer med icke-svensk bakgrund lyser dock med sin frånvaro - Mahmut Baran är det första justitierådet med utländsk bakgrund i Högsta förvaltningsdomstolen.

Hur känns det att vara den första som därmed bryter ny historisk mark i Sverige?

-Det är mycket svårt att svara på frågan. Jag har inte reflekterat över det på det sättet, utan mer på ett personligt plan.

Mahmut Baran är en av endast två nu aktiva justitieråd som tidigare har varit verksam som advokat, och till skillnad från många andra hade han ingen domarerfarenhet innan han tillträdde.

-Jag har inte ens gjort notarietjänstgöring. När man avlägger domareden räcker det en gång för all framtid, jag är en av de få som har avlagt eden här på domstolen – då samlades domstolen i plenum.

Har man några särskilda fördelar av att ha en bakgrund som advokat?

-Det är framförallt att jag har branscherfarenhet, att jag har jag erfarenhet från det praktiska rättslivet, framförallt på skatteområdet.

Kommer jävsfrågan upp emellanåt?

-Min gamla byrå är på jävslistan, ett överklagande därifrån innebär att jag automatiskt är jävig, därtill har jag anmält ett antal andra personer, goda vänner inom skattejuridiken. Tidigare klienter bedömer jag från fall till fall. Om jag arbetat med någon är jag inte inblandad här. Det har hänt att en fråga kommer upp här som inte berör någon klient men att jag vet att jag har en tidigare klient som processar i underinstanser där motsvarande fråga har kommit upp, jag är då inte formellt jävig men jag brukar anmäla frågan till rätten som då avgör min medverkan.

Från en kurdisk by - till advokat i Sverige

Ungefär 400 mil från Högsta förvaltningsdomens lokaler ligger den kurdiska byn Kusca i Turkiet där Mahmut Baran växte upp tillsammans med sina 15 syskon. På somrarna hjälpte han sina föräldrar med jordbruket och plockade sockerbetor tillsammans med sina syskon. En sträng turkisk assimileringspolitik präglade uppväxten, den kurdiska identiteten förnekades helt av den turkiska staten som använde det nedvärderande begreppet "bergsturkar" om landets kurder. Under en tid var det var det till och med förbjudet att tala kurdiska hemma.

- Min mor kunde inget annat språk än kurdiska. Rent teoretiskt gjorde hon sig skyldig till brottslig gärning varje dag när hon pratade med oss.

När Mahmut Baran som 7-åring började skolan förstod han ingenting.

-Jag kunde inte ett ord turkiska innan jag plötsligt var tvungen att prata det när jag började skolan. Man kunde inte kommunicera med lärarna, och det var helt förbjudet att prata kurdiska, även på rasterna. Lärarna hade folk som rapporterade vilka som hade pratat kurdiska, men man hittade på olika sätt för att kommunicera. Efter ett halvår hade man lärt sig turkiska, men utanför skolgården och efter skolan pratade vi alltid kurdiska.

Det visade sig att han lärde sig snabbt och hade lätt för sig i skolan.

- Jag var duktig i de teoretiska ämnena, men inte i ämnen som musik, teckning och idrott där det krävs en särskild talang.

Hans studiebegåvning gjorde att Mahmut Baran, som är fjärde yngst av sina syskon, som 12-åring valdes ut för att studera vidare i en mindre stad, 3 mil från byn. De övriga syskonen blev kvar i Kusca för att arbeta eller utvandrade till Danmark som gästarbetare. När det var dags för gymnasiet flyttade han till Konya, provinshuvudstaden, 13 mil bort.

-Alla resurser satsades på mig då man inom familjen hade bestämt att jag var den som var bäst lämpad att studera. Det var en "konkludent handling" för att prata juristspråk, de tyckte helt enkelt att jag hade fallenhet för studier.

Tiden efter gymnasiet i slutet av 1970-talet sammanföll med en turbulent tid. Den unge Mahmut Baran var politiskt medveten och sympatiserade med kurdernas kamp, han hjälpte till att sprida vissa kurdiska tidskrifter men var i övrigt inte politiskt aktiv. PKK, idag terroristklassade av EU och USA, bildades vilket ledde till våldsamma konflikter med högergrupperingar i det politiska kaos som genomsyrade landet.

-1978 var jag klar med gymnasiet, studentoroligheterna var igång under den eran, det fanns många kurdiska och turkiska studentorganisationer på höger- och vänsterkanten. Det fanns en viss sammanhållning i kurdiska studentorganisationer från Konya, och en tydlig motsättning i förhållande till turkiska nationalisterna. Sammanstötningarna kunde vara mycket blodiga, ibland slutade det med dödsfall. Mina föräldrar blev oroliga, de ville att jag skulle flytta därifrån. Det var deras beslut att jag skulle flytta till Danmark där flera av mina syskon och andra släktingar redan befann sig.

Motsatte du dig detta?

-Nej, det var en miljö som jag inte ville vistas i, jag ville komma vidare.

I Danmark möttes han av en restriktiv syn på invandrare.

-Jag var där ett par månader bara, jag insåg snabbt att jag skulle hamna i åkeri- eller servicesektorn som mina syskon om jag hade stannat kvar där. Jag ville studera, det var därför jag tog mig till Sverige.

Även Sverige var väl ovana med människor med en annan bakgrund?

-Ja, men det var annorlunda och mer öppet jämfört med Danmark, jag kom in i en krets av människor som bland annat hade påbörjat högskoleutbildningar i pedagogik och statskunskap.

Jag har läst att du lärde dig svenska på bara tre månader, stämmer det?

-På den här tiden fanns det vuxenutbildningar som anordnade kurser i svenska, avgiftsfria kurser, jag gick studerade på folkuniversitetet, ABF och genom studiefrämjandet. Jag ville förstå vad som hände i samhället. Så fort jag fick uppehållstillstånd anmälde jag mig till Komvux för att komplettera min gymnasieutbildning, jag läste engelska, matte och svenska. Jag studerade samtidigt som jag jobbade som spärrvakt i tunnelbanan.

Mahmut Baran fick uppehållstillstånd i Sverige som de facto-flykting, ett tillstånd som inte grundar sig på Genevekonventionen. Han överklagade först till regeringen men orkade inte fullfölja processen varför han sedermera återtog överklagandet. Till skillnad mot den nuvarande situationen gick tillståndsprocessen relativt snabbt och det var dessutom avsevärt lättare att beviljas uppehållstillstånd.

-Det var mycket generöst under den här tiden, så jag var inte orolig. Jag har försökt att komma in och förstå samhället redan från början, men jag har aldrig villkorat det med att stanna, jag ville lära mig oavsett det. Efter 3-4 månader, när jag förstod någorlunda...det underlättade.

Hade du en viss beredskap mot bakgrund av att du som kurd redan hade tvingats att lära dig ett nytt språk?

-Ja, det kan vara så, men man hade ju inte samma trygghet, där hade jag mina föräldrar, men här fanns det å andra sidan en annan trygghet, utan trakasserier. Jag saknade alltså familjegemenskapen men hade en annan typ av trygghet i Sverige.

Hur kommer det sig att du valde att läsa till ekonom vid universitetet?

-En tillfällighet, tror jag. Jag hade två alternativ, ekonomi eller systemvetenskapslinjen, hade jag valt det sistnämnda hade jag kanske varit en rik datorns nubbe idag, hehe. Jag hade bildat familj samma år, jag gifte mig 1984 och fick mitt första barn 1985. Jag tänkte att det kanske skulle bli svårare att kombinera familjelivet med medicinstudier, som jag också övervägde lite grann, jämfört med att läsa ekonomi. Men jag har alltid gillat siffror och så. Jag jobbade som spärrvakt i tunnelbanan på helgerna, då man kunde läsa samtidigt, särskilt på nätterna när det inte hände så mycket.

Du blev klar ekonom 1988, hur gick det när du då sökte jobb?

-Först var det svårare, det fanns en viss trångsynthet i Sverige under den här tiden. Jag hade läst redovisning och ekonomi, men jag fick inte något jobb på de största revisionsfirmorna trots goda betyg, jag fick inte ens komma på någon intervju.

Handlade det om främlingsfientlighet eller liknande?

-Jag vet inte, men jag tyckte att de skulle ha kostat på sig att intervjua mig och i sådana fall säga till att de skulle återkomma vid ett senare tillfälle om min svenska ansågs bristfällig, eller vad det nu var.

Under ledning av spaningsledare Hans Holmer bedrevs det ju en hetsig och till vissa delar rättsvidrig "kurdjakt" i jakten på Palmes mördare under den här tiden, påverkade det dig på något sätt?

-Jag berördes inte direkt men det är inte uteslutet att jag blev avlyssnad, mer eller mindre alla kurder blev avlyssnade på ett eller annat sätt under den här tiden, man vet inte. Polisen sökte i föreningslokaler där kurdiska, pacifistiska partier fanns, det var en konstig tid.

Man misstänkliggjordes som kurd?

-Ja, men jag drabbades inte, det var ju framförallt PKK-anhängare som misstänktes.

Hur gick det till när du fick ditt första arbete?

-Jag såg en annons i tidningen om att Skattemyndigheten i Stockholm sökte folk, jag kallades till intervju och fick intryck av att de skulle anställa mig – jag fick också anställning på Länsstatemyndigheten, och arbetade med företagsgranskning, därefter på rättsavdelningen som expert och konsult. Det var ett jobb som jag gillade, man granskade från pärm till pärm, det är ett detektivarbete. Ibland såg man direkt av årsredovisningen att det inte stämde, eller så noterade man en konstig transaktion av något slag som man sedan undersökte om det var skattemässigt korrekt eller ej. Det kunde exempelvis sluta med beslut om höjd taxering och skattetillägg eller i värsta fall leda till en anmälan till åklagare om det fanns misstankar om skattebrott.

Du började studera studera juridik parallellt med detta?

-Ja, 1997 ville konsultfirmor rekrytera mig, jag hade blivit ett känt namn inom branschen. Jag kom då överens med min chef om att stanna om jag fick studera juridik på arbetstid. Arbetsgivaren gillade kombinationen, och jag arbetade ju redan med juridik. Jag hade en dålig deal egentligen, men det visste jag inte då. Jag fick bara studera obligatoriska moment och göra tentor på arbetstid, så det var inte så mycket.

När hann du plugga med tanke på jobbet och att du hade familj?

-Jag ville gå på flera kurser som inte var obligatoriska så jag samlade på mig timmar och tog ut semesterdagar för att kunna göra det. Har man arbetat med juridik och är något äldre så är det lättare att sätta sig in i saker och ting tror jag, då behöver man inte lika mycket tid.

Vad var det som lockade med juridiken?

-Jag gillar att studera, jag tycker också att man ska ha en formell examen, det räcker inte med att man har skaffat sig praktiska kunskaper. Jag ville också lära mig andra juridiska ämnen än skatterätt, såsom processrätt. Ekonomer ser gärna på resultatet, vad som borde vara rätt, inte vad som är rätt - jag tänkte att en kombination av ekonomi och juridik skulle vara perfekt för en skattejurist.

Du visste att du ville bli advokat när du påbörjade dina juridikstudier?

-Ja, jag ville ha helhetsbilden, inte bara skattejuridik, som advokat arbetar man med alla aspekter inte bara materiella biten utan även den processuella, det lockade mig.

Efter intensiva år av studier, arbete och familjeförpliktelser fick Mahmut Baran sin juristexamen. Med dubbla examina och med ett redan gott renommé och mycket

arbetsfarenhet i bagaget var det inga problem att få jobb. År 2001 började han på advokatbyrån Lagerlöf & Leman (som snart därefter blev Linklaters). Några år senare, 2006, började han på Bird & Bird där han bland annat byggde upp en skatteavdelning, processade i domstolar och erbjöd skatterådgivning åt företag och besuttna privatpersoner - nu var det ofta hans forne arbetsgivare Skatteverket som stod på den andra sidan i olika rättsprocesser. I en uppmärksam tvist agerade Mahmut Baran ombud för finansmannen Tomas Fischer, som enligt Skatteverket hade nästan 63 miljoner kronor i stiftelser i Lichtenstein – tvisten handlade om huruvida Fisher var bosatt i Sverige och därmed skatteskyldig här. Efter två år på Bird & Bird föreslogs Mahmut Baran att bli delägare.

-Det var en intressant process, det lokala kontoret i Stockholm föreslår en som partner efter att man först har visat upp alla siffror, hur mycket man dragit in till firman, det baseras alltså på affärsmässiga grunder. Jag åkte till huvudkontoret i London och höll ett anförande för en kommitté bestående av tyskar, fransmän, italienare bland andra. Det var mycket nervöst med 15 minuters anförande och sen en ca 15 minuters lång frågestund. Det gick bra och på kvällen fick jag besked om att det hade gått vägen!

”Man är lite svävande på något sätt”

Mahmut Baran ansågs otvivelaktligen vara en av Sveriges ledande skatteexperter, och behovet av en sådan kompetens inom Högsta Förvaltningsdomstolen var särskilt stor mot bakgrund av flera pensioneringar inom detta område. Men det hade aldrig föresvävat honom att söka tjänsten som justitieråd.

-Jag hade aldrig tänkt på det innan, jag visste inte ens att det fanns en annons ute innan jag uppmanades att söka. Jag trivdes bra som advokat, jag hade föredragit att uppmaningen kom ett par år senare så att jag kanske hade hunnit spara lite mer till pensionen, säger han med ett snett leende.

-Jag är en av de få här som har gått ner i lön när jag började som justitieråd, som advokat har man ju fina förmåner förutom själva lönen. Det har inneburit en ekonomisk uppoffring kan man säga (månadslönen som justitieråd är 107 000 kr).

Var det ett svårt beslut av den anledningen?

-Nej, det var det inte, det är en stor ära att erbjudas ett sådant viktigt arbete där man kan påverka rättsutvecklingen.

En fördel kanske också kan vara att du som justitieråd i större utsträckning förfogar över din egen tid?

-Ja, det stämmer.

Har du betalat ett pris för allt det hårda arbete du lagt ner för att komma dit du är idag?

-Ja, det har man, det påverkar hälsan, familjelivet, jag hade tillbringat mer tid med barnen om jag inte hade arbetat så mycket, men jag har inte fått några klagomål om att jag har varit frånvarande eller så. De tycker att det jag har gjort har påverkat dem

positivt, de har fått en viss ställning i samhället tack vare detta, de kan ärva något mer än bara pengar.

Brakar du reflektera över den närmast sagolika klassresa som du har gjort?

-Utifrån sett uppfattas det så men är man inne i det tänker man inte på det. Förmodligen hade jag haft en snabbare karriär som advokat och blivit partner tidigare om jag hade haft en renodlad svensk bakgrund. Min annorlunda bakgrund kan å andra sidan ha underlättat karriären på andra sätt då folk minns den som har ett annat namn, den som bryter, man syns på ett annat sätt helt enkelt.

Menar du att det finns fördomar som gör att det kan vara svårare för någon med annan etnisk bakgrund att göra karriär i Sverige?

-Nej, men man kanske var osäker på min förmåga att bidra till affärerna, och framförallt en osäkerhet hos mig som själv som främling som gör att man inte tar för sig, man är för försiktig. Jag anklagar ingen, felet kan ligga hos mig, jag ville inte komma i konflikt med omgivningen.

Ibland hör man röster som menar att utlandsfödda måste jobba dubbelt så hårt som andra för att komma ifråga för vissa tjänster, stämmer det tror du?

-Det kan stämma delvis, ett fel som exempelvis skulle anses som ett slarvfel hos en etnisk svensk kan ses som ett systematiskt fel om någon utlandsfödd gör samma fel, det kan inte uteslutas att det uppfattas på det sättet.

Har det alltid funnits en strävan hos dig att klättra i samhället?

-Nej, jag har aldrig haft ambitionen att bli rik, eller att jag skulle flytta till Östermalm, jag bor för övrigt på söder och skulle aldrig vilja flytta dit. Min enda ambition har varit att göra ett bra jobb, vara nyfiken och vara en bra yrkesman: resten har varit en konsekvens av det.

Du har tidigare pratat om en viss rotlöshet. Hur kommer det till uttryck?

-I mitt fall finns det dubbelt: som kurd har man inte känt sig trygg nånstans, det finns en rotlöshet i det. I Sverige har jag alltid fått stöd från kollegor, och jag har alltid varit säker i förhållande till yrket, ändå är det som om att man saknar något, man är lite svävande på något sätt. Det är främst en känsla som finns hos första generationens invandrare tror jag, en känsla som jag inte kan se hos mina barn exempelvis.

Att du blev utvald som barn att studera, har du haft ekonomiskt ansvar gentemot din familj?

-Ja, jag har försörjt mina föräldrar, det fanns inget pensionssystem i Turkiet. Jag har även hjälpt syskon som inte klarat sig själva pga. sjukdom och liknande, fram tills att deras barn har kunnat hjälpa till.

Dina föräldrar måste ha varit mycket stolta över dig?

-Ja, även mina syskon. Min bror kör taxi i Köpenhamn, så fort han har en svensk kund säger han att hans bror är justitieråd i högsta förvaltningsdomstolen i Sverige. Det är han som har sagt det till mig, säger Mahmut med ett leende.

-Jag har blivit en förebild för många. Kurdiska hemspråksklasser har varit och besökt

domstolen, vi har suttit i plenisalen och de har ställt frågor, många av dem har sagt till mig att de vill läsa juridik på universitetet.

Idag när du ser flyktingströmmarna och alla de unga personer som kommer till Sverige. Hur tänker du kring detta mot bakgrund av din egen erfarenhet av komma hit själv som 19-åring?

-Frågan har fått så stora dimensioner att det blir fel vad man än säger. Man kan ha en känslomässig, personlig inställning men sen måste man ha en realistisk inställning, jag vacklar däremellan. Jag tycker att man ska ha en generös inställning, har folk tagit sig hit bör man vara generösa emot och inte skicka dem tills krigsområden. Men å andra sidan finns den realistiska dimensionen. Det är väldigt svårt tycker jag...

Har du varit på besök i din födelseby Kusca på senare tid?

-Ja, Förra året, under sommaren, jag har syskon som bor kvar där.

Hur märker du av det som pågår i Turkiet nu med en ökad repression mot kurder och förföljelsen av dissidenter?

-Jag var där under statskuppen förra året, jag zappade mellan kanalerna och såg hur allt utvecklades. Stämningen är mycket dålig, jag har inte varit där senaste året delvis beroende på att jag inte vill inandas atmosfären. Jag har hus i Antalya, men jag orkar inte faktiskt inte vara där nu. Jag skulle dra uppmärksamhet till mig om jag pratar kurdiska med min fru på gatorna där, så var det inte för 3-4 år sedan. Så läget har förändrats. Men jag är inte politiskt aktiv och vill undvika politiska ställningstagandena, delvis på grund av min position här, betonar han.

I den kurdiska delen av Irak anordnades nyligen en folkomröstning om självständighet, i området Rojava i Syrien har kurderna kontroll över stort område. Hur ser du på möjligheterna att kurderna kan få en egen stat inom en överskådlig framtid?

-Min personliga bedömning är att kurderna i Irak i vart fall, förr eller senare, kommer ha en egen stat. Problemet är hur grannländerna ställer sig till detta, det handlar om konjunkturer i världspolitiken och om det finns stöd av omvärlden, annars blir det svårt.

Skulle du, med all din erfarenhet och kunskap, vilja hjälpa till att bygga upp institutioner eller liknande i en sådan stat?

-Ja, om det skulle ske inom ramen för svenskt bistånd eller liknande skulle jag gärna vara med. Men som ensam aktör är det svårt.